

TA'LIM TENDENSIYALARI VA INTEGRATSIYA UYĞUNLIGINI ÖLÇOVÇI DIAGNOSTIK METODLARI

Örozboyeva Şahnoza Botir qizi

+998-90-111-30-38

sahnozaurazbayeva2003@gmail.com

Çirçiq davlat pedagogika universiteti

“Pedagogika nazariyasi va tarixi” yöhnalışı

2-kurs magistranti

Annotatsiya. Maqolada ta'lim tendensiyalari va integratsiya jarayonlarining uyğunligini ölçaş böyiça diagnostik metodlarning nazariy-metodologik asoslari, xalqaro tizimlari va milliy amaliyotga tatbiq etiş metodikasi yoritilgan. Muallif R.Taylarning maqsadga yöhnaltirilgan baholaş kontsepsiyasi, M.Skrivenning şakllantiruvçı va yiğindilovçı baholaş nazariyasi, S.Messikning yaroqlilik nazariyasini tahlil qilib, xalqaro PISA va TIMSS tadqiqotlarining diagnostik imkoniyatlarini oçib beradi hamda kuzatiş tizimini takomillaştiriş tavsiyalarini işlab çiqadi.

Kalit sözlar. Kalit sözlar: diagnostik metodlar, ta'lim tendensiyalari, integratsiya, pedagogik diagnostika, şakllantiruvçı baholaş, xalqaro tadqiqotlar, ta'lim monitoringi.

Аннотация. В статье освещаются теоретико-методологические основы, международные системы и методика внедрения в национальную практику диагностических методов, измеряющих согласованность тенденций и интеграционных процессов в образовании. Автор анализирует концепцию оценки по целям Р.Тайлера, теорию формирующего и итогового оценивания М.Скривена, теорию валидности С.Мессика, раскрывает диагностические возможности международных исследований PISA и TIMSS и разрабатывает

рекомендации по совершенствованию системы мониторинга качества образования.

Ключевые слова: *диагностические методы, тенденции образования, интеграция, педагогическая диагностика, формирующее оценивание, международные исследования, мониторинг образования.*

Annotation. The article covers the theoretical and methodological foundations, international systems and methods of introducing diagnostic methods into national practice that measure the harmony of educational tendencies and integration processes. Analysing Tyler's objectives-based evaluation concept, Scriven's theory of formative and summative evaluation and Messick's validity theory, the author reveals the diagnostic capabilities of the international PISA and TIMSS studies and develops recommendations for improving the education quality monitoring system.

Keywords: *diagnostic methods, educational tendencies, integration, pedagogical diagnostics, formative assessment, international studies, education monitoring.*

KIRIŞ

Bugungi kunda jahon ta'lim makonida raqamlaştiriş, kompetensiya yondaşuvi va milliy tizimlarning xalqaro standartlar bilan integratsiyasi kabi tendensiyalar birgalikda keçmoqda. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Özbekiston - 2030” strategiyasida ta'lim sifatini jahon standartlariga muvofiq yangilaş, milliy baholaş tizimini xalqaro tadqiqotlar bilan uyğunlaştiriş vazifalari belgilangan Prezidentning 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Raqamli Özbekiston - 2030” strategiyasi esa ta'limni raqamlaştiriş va öquv analitikasini joriy etişni ustuvor yönaliş deb aniqlagan. Bu vazifalarni ölçaydigan işonçli diagnostik metodlarsiz tendensiyalar va integratsiya uyğunligini ta'minlaş qiyin.

Ayni paytda amaliyotda tendensiyalar va integratsiya bir tekis rivojlanmayapti: raqamli mazmun baholaş asboblari dan tezro yangilanmoqda, milliy

dasturlarda esa xalqaro mezonlarga moslashuvda nomutanosibliklar uchramoqda. Shu bois pedagogik diagnostikaning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilib, ta'lim tendensiyalari va integratsiya uyğunligini o'lchovchi xalqaro tizimlarning imkoniyatlarini aniqlash hamda milliy amaliyotga tatbiq etish metodikasini ishlab chiqish dolzarb muammolardan biridir. Maqolaning maqsadi - diagnostik metodlarning nazariy asoslarini tahlil qilib, xalqaro baholash tizimlari imkoniyatlarini ochib berish va ularni milliy monitoringga tatbiq etish tavsiyalarini ishlab chiqishdan iborat.

1. Pedagogik diagnostikaning nazariy-metodologik asoslari

Pedagogik diagnostika ta'lim jarayoni holatini, natijalarini va rivojlanish tendensiyalarini aniqlashga yo'naltirilgan nazariya va amaliyot yaxlitligi bo'lib, poydevorini baholash nazariyasining klassik tadqiqotlari tashkil etadi. R.Taylarning maqsadga yo'naltirilgan baholash kontsepsiyasiga ko'ra, ta'lim jarayonining samaradorligi belgilangan maqsadlar bilan erishilgan natijalarni solishtirish orqali aniqlanadi; natijalar bilan maqsadlar orasidagi nomutanosiblik o'quv dasturini takomillashtirish manbai hisoblanadi. L.Kronbax baholashning asosiy vazifasi yakuniy sud emas, dasturni uzluksiz takomillashtirish ekanini asoslab, uni pedagogik qarorlar vositasiga aylantirdi. M.Skriven esa shakllantiruvchi va yigindilovchi baholash farqini ilmiy bayon etib, jarayon davomida tashxis qilib tuzatish kiritish bilan yakunda umumiy xulosalar chiqarish vazifalarini bir-biridan ajratdi.

B.B.Bloom, J.T.Hastings va G.F.Madausning qo'llanmasida shu ikki tur baholash ta'lim oluvchi bilimlarini o'zlashtirish bosqichlariga moslashtirilib, ustama o'qitish tizimida diagnostika funksiyasini batafsil ishlab chiqdi S.Messik baholash yaroqliligini yagona konstruktiv tushuncha sifatida talqin etib, o'lchovning mazmun, tuzilma va natijalarga tegishli barcha dalillarini yaxlit tahlil etishni talab qildi. Demak, zamonaviy tushunchada diagnostika o'lchash, tahlil va pedagogik qaror qabul qilishning yaxlitligidan iborat bo'lib, tendensiyalarni kuzatish va integratsiya darajasini baholash uchun nazariy asos beradi.

2. Ta'lim tendensiyalari va integratsiya uyğunligini o'lchashning xalqaro tizimlari

Ta'lim sohasidagi tendensiyalarni va milliy tizimning jahon makoniga integratsiyalaşuvi darajasini ölçaşda xalqaro komparativ tadqiqotlar yetakçi vosita hisoblanadi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot taşkilotining PISA dasturi 15 yoşli öquvçilarning funksional savodxonligini uç yilda bir ölçab, konstrukt tuşunçalari, vazifa formatlari va ölçov modellarini yagona ramkada bayon etadi; bu esa mamlakatlar natijalarini soliştiriş va umumjahon tendensiyalarni kuzatiş imkonini beradi PISA natijalari milliy dasturlarning xalqaro mezonlarga moslaşuvçanligini, ya'ni integratsiya jarayonining real darajasini körsatuvçi diagnostik indikator vazifasini bajaradi.

Xalqaro ta'limni baholaş assotsiatsiyasining TIMSS tadqiqoti matematika va tabiiy fanlar böyiça öquvçilar tayyorgarligini tört yilda bir ölçab, 1995-yildan boşlab tendensiyalarning uzun qatorlarini şakllantirdi; mamlakatlar örtasidagi va vaqt böylab dinamikani soliştiriş diagnostik qiyoslaşning asosiy metodi böldi Özbekiston PISA-2018 va TIMSS-2019 tadqiqotlarida ilk bor qatnaşib, milliy ta'lim tizimining xalqaro baholaş ramkalari bilan integratsiyasini boşladi. Natijalarni milliy talqin - dasturlar va baholaş asboblarini xalqaro konstruktlar bilan uyğunlaştiriş - uyğunlikni ta'minlaşning amaliy yöli hisoblanadi.

3. Milliy amaliyotga tatbiq etiş metodikasi va amaliy tavsiyalar

Ta'lim tendensiyalari va integratsiya uyğunligini ölçaş milliy amaliyotda törtta özaro boğliq metodik komponent yaxlitligida taşkil etiladi: mezon-modellar komponenti (milliy talablar va konstrukt xaritalarini xalqaro ramkalar bilan uyğunlaştiriş), asbob-uskunalar komponenti (testlar, sörovnomalar, mezonli rubrikalar va raqamli analitika tizimini işlab çiqiş), jarayoniy komponent (kiriş, oraliq va yakuniy diagnostika tsikllarini monitoring tartibida ötkaziş) hamda analitik-takomillaştiriş komponenti (natijalarni öquv dasturlari va qarorlarga uzliksiz ta'sir qildiriş). Özbek pedagogikasida diagnostika bilimlarni nazorat qiliş va taraqqiyotni kuzatişning yaxlit tizimi sifatida talqin etilib, barça bosqiçlarda uzviyligi talab etiladi

Olib borilgan tahlil quyidagi tavsiyalarni şakllantirdi. Birinçidan, milliy ölçov ramkasini xalqaro konstruktlar bilan boğlovçi yagona mezonlar platformasi

yaratilishi lozim. Ikkinchidan, o'qituvchilarning shakllantiruvchi baholash va testologiya bo'yicha kompetensiyalari malaka oshirish tizimida tizimli rivojlantirilishi zarur; "O'zbekiston - 2030" strategiyasidagi ta'lim sifati vazifalari shunday tayyorgarlikni talab qiladi. Uchinchidan, maktab va oliy ta'lim monitoringini PISA hamda TIMSS indikatorlari bilan uyg'unlashtirib, o'quv analitikasi ma'lumotlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Turtinchidan, diagnostika natijalari bosqaruv qarorlariga - dasturlarni yangilash va metodik yordam berishga integratsiyalаниши шart. Ayni paytda o'lchov sifati, ma'lumotlar maxfiyligi va hududiy imkoniyatlar farqi kabi masalalar bosqichma-bosqich yechim talab etadi.

XULOSA

Pedagogik diagnostikaning nazariy poydevorini R.Taylarning maqsadga yonaltirilgan baholashi, L.Kronbax va M.Skrivenning shakllantiruvchi-yigindilovchi baholash konsepsiyalari hamda S.Messikning yaroqlilik nazariyasi tashkil etadi; bu qarashlar diagnostikani o'lchash, tahlil va qaror qabul qilishning yaxlitligi sifatida talqin etadi. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlari tendensiyalarni vaqt bo'ylab kuzatish hamda milliy tizimning jahon standartlariga integratsiyalashuv darajasini o'lchashning ishonchli vositalarini taqdim etadi. Milliy amaliyotga tatbiq mezon-modellar, asbob-uskunalar, jarayoniy va analitik komponentlar yaxlitligini nazarda tutadi; taklif etilgan tavsiyalar ta'lim sifatini kuzatish tizimini takomillaştıririb, tendensiyalar va integratsiyaning uyğun rivojlanishini ta'minlaydi. Kelgusida raqamli analitikaning diagnostika aniqliligiga ta'sirini o'rganish davom etadigan yo'nalish bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. - Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. - Toshkent, 2020.

3. Tyler R.W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. - Chicago: University of Chicago Press, 1949. - 83 p.
4. Cronbaç L.J. Course Improvement through Evaluation // Teachers College Record. - 1963. - Vol. 64, № 8. - P. 672–688.
5. Scriven M. The Methodology of Evaluation // Perspectives of Curriculum Evaluation / Ed. by R.W. Tyler, R.M. Gagné, M. Scriven. - Chicago: Rand McNally, 1967. - P. 39–83.
6. Bloom B.S., Hastings J.T., Madaus G.F. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. - New York: McGraw-Hill, 1971. - 923 p.
7. Messick S. Validity // Educational Measurement / Ed. by R.L. Linn. - 3rd ed. - New York: Macmillan, 1989. - P. 13–103.
8. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. - Paris: OECD Publishing, 2019. - 346 p.
9. Mullis I.V.S., Martin M.O., Foy P., Kelly D.L. TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science. - Chestnut Hill, MA: Boston College, 2020. - 594 p.
10. Töxtaxöjayeva M.X., Nişonova S. Pedagogika (pedagogika nazariyasi va tarixi). - Toşkent: “Özbekiston”, 2010.